

نقش پیش‌بینی کننده ذهن آگاهی

و کارکرد خانواده در شکست تحصیلی دانش‌آموزان

بهزاد بهروز^۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۰

چکیده

مقدمه و هدف: مشکلات تحصیلی و عدم موفقیت در تحصیل با پیامدهای متعددی همراه است و می‌تواند دانش‌آموزان را در زمینه فرایندهای آموزشی و شغلی با دشواری مواجه سازد. لذا این پژوهش با هدف پیش‌بینی شکست تحصیلی براساس ذهن آگاهی و کارکرد خانواده در دانش‌آموزان انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش: پژوهش توصیفی-مقطعی و از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه اول شهرستان سرپل‌ذهاب در سال ۱۴۰۲ بود که با روش نمونه‌گیری در دسترس و با توجه به فرمول تعیین حجم نمونه پلنت ($n=50+8m$) تعداد ۲۰۰ نفر انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه شکست تحصیلی (کانروی و همکاران، ۲۰۰۲)، ذهن آگاهی (باثر و همکاران، ۲۰۰۶) و کارکرد خانواده (اپشتاین و همکاران، ۱۹۸۲) استفاده شد. تحلیل داده‌ها با روش‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه با نرم‌افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین ذهن آگاهی و هر یک از مؤلفه‌های آن شامل مشاهده‌گری، توصیف بدون برچسب، عملکرد همراه با آگاهی، پذیرش بدون قضاوت و عدم واکنش با شکست تحصیلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد ($P<0/05$). همچنین این رابطه بین کارکرد خانواده و هر یک از مؤلفه‌های آن شامل حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و عملکرد کلی با شکست تحصیلی در دانش‌آموزان منفی و معنادار بود ($P<0/05$).

نتیجه‌گیری: با توجه به پیامدهای منفی و گسترده شکست تحصیلی و نقش مهم فرایندهای روانشناختی و نهاد خانواده در ابعاد مختلف زندگی دانش‌آموزان به ویژه زندگی تحصیلی آنان، لازم است مسئولان بهداشت روان و روانشناسان تربیتی به این مسئله توجه ویژه‌ای داشته باشند.

کلید واژه‌ها: شکست تحصیلی، ذهن آگاهی، کارکرد خانواده، دانش‌آموز

مقدمه

^۱ کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه رازی، دانشکده علوم اجتماعی، رازی، ایران.
تلفن: ۰۹۱۸۷۵۴۶۷۶۲ پست الکترونیکی: clanclaim10@gmail.com

هدف هر نظام آموزشی رشد و ارتقاء همه جانبه دانش‌آموزان در زمینه‌های شناختی، عاطفی و روانی-حرکتی است. دانش‌آموزان به‌عنوان آینده‌سازان هر مملکتی قشر مهمی از افراد جامعه را تشکیل می‌دهند (سیاهی اتابکی و همکاران، ۱۴۰۲). عوامل و فاکتورهای زیادی در رشد و پیشرفت همه جانبه و همچنین افت عملکردهای تحصیلی و آموزشی دانش‌آموزان تأثیرگذار است که شناسایی و مورد بررسی قرار دادن این فاکتورها می‌تواند به بهره‌وری آموزشی کمک کند (حسینی، ۱۴۰۲). شکست یا افت تحصیلی^۱ یکی از مهم‌ترین مسائل نظام آموزش و پرورش است؛ زیرا علاوه بر آن که میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به یادگیری و آموزش تا حد زیادی، به شکست تحصیلی آنان بستگی دارد (آجاوی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰)، هر ساله هزینه‌های فراوانی از بودجه کشور را به خود اختصاص می‌دهد و اثرات نامطلوب این شکست تحصیلی در روحیه دانش‌آموزان موجب حالات عاطفی نامناسب می‌شود (فریدون‌نژاد، ۱۴۰۰).

تجربه شکست تحصیلی در دانش‌آموزان می‌تواند عاملی سوق دهنده به سمت مشکلات رفتاری از قبیل بزهکاری، خشونت، ترک تحصیل، گرایش به سوءمصرف مواد و مشکلات روانشناختی محسوب گردد (چاپمن و آندrade^۳، ۲۰۲۴). مطابق پژوهش‌های انجام شده، برخی از دانش‌آموزان به دلیل مشکلات متعدد به شکست تحصیلی یا افت تحصیلی دچار می‌شوند و روند یادگیری آنان دچار اختلال می‌گردد. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که می‌تواند تأثیر مستقیمی بر زندگی بزرگسالی آنان بر جای بگذارد (وانوگت^۴ و همکاران، ۲۰۲۴). از این رو پیشگیری از شکست تحصیلی و تبعات آن در گرو توجه به عوامل مؤثر احتمالی می‌باشد. در این زمینه مروری بر مطالعات حاکی از آن است که تجربه شکست تحصیلی با احساس ناامیدی همراه بوده و لازمه امید به تغییر چنین شرایطی، درک لحظه حال و توجه هدفمند است که تداعی کننده ذهن آگاهی^۵ در فرد می‌باشد (شکوهی و همکاران، ۱۴۰۰).

ذهن آگاهی یک فرایند شناختی خلاق است که از طریق توجه به اهداف واقعی و بودن در زمان حال، بدون قضاوت راجع به تجربیات آشکار لحظه به لحظه پدیدار می‌گردد (احمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۰). ذهن آگاهی با افزایش توجه و آگاهی نسبت به احساسات، باعث ارتقای شناخت فرد از

1. academic failure

2. Ajzawi

3. Chapman & Andrade

4. Van Vugt

5. mindfulness

توانایی‌های خویش شده و در حوزه‌های مختلف، از لحاظ تحصیلی مفید و سازنده عمل می‌کنند (یائو^۱ و همکاران، ۲۰۲۴). چنین افرادی در زمینه تحصیلی نیز هشیارانه عمل کرده و در رویارویی با چالش‌ها و تکالیف تحصیلی سوگیری ندارند و با افزایش هشیاری در لحظه باعث بازبینی و تنظیم اهداف و رفتارهای دانش‌آموزان برای دستیابی به اهداف تحصیلی می‌گردند (یانگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۴).

از دیگر سو در سال‌های اخیر، پژوهشگران به عواملی که می‌توانند با حوزه تحصیل و بهداشت روان در ارتباط باشند، بیشتر توجه نموده‌اند. در این راستا پژوهش نشان داده است آنچه در درون خانواده اتفاق می‌افتد و چگونگی کارکرد آن، می‌تواند عاملی کلیدی در عملکردهای تحصیلی دانش‌آموزان محسوب گردد (مقدم و کدخدایی، ۱۴۰۱). عملکرد خانواده‌آ را می‌تواند جنبه مهم محیط خانواده دانست که سلامت جسمی، اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بی‌توجهی و بدکارکردی سازمان خانواده با افزایش مشکلات رفتاری در فرزندان همراه است (گومز و مورالس^۳، ۲۰۲۴). در این زمینه لوبیسی و نخوها^۴ (۲۰۲۴) بیان داشتند که ماهیت و جو عاطفی حاکم بر خانواده می‌تواند در شکل‌گیری و تکامل شخصیت کودکان و رشد همه جانبه آنان در زمینه تحصیلی بسیار و مؤثر باشد. با اذعان به این حقیقت که محققان طی سالیان اخیر، در زمینه عوامل مؤثر بر فرایندهای تحصیلی-روانی پژوهش‌های فراوانی انجام داده‌اند، اما با استناد به گزارشات علمی همچنان مشکلات حوزه یادگیری و تحصیل در قشر دانش‌آموزی به قوت خود باقی است و این امر توجه به قشر دانش‌آموزی را بیش از پیش نمایان می‌سازد. در صورتی که به دانش‌آموزان هر جامعه توجه لازم مبذول نگردد و اقداماتی در جهت بهبود مسائل آموزشی و ارتقاء بهداشت روان آنان صورت نگیرد، نه تنها موجب فاصله بیشتر دانش‌آموز با فرایندهای تحصیلی می‌شود، بلکه به مشکلات خانوادگی این دانش‌آموزان می‌افزاید و در نگاهی جامع‌تر، هزینه‌های سرسام‌آوری را بر جامعه وارد می‌کند. بنابراین با توجه به نقش مهمی که فرایندهای روانشناختی و نهاد خانواده می‌تواند در ابعاد مختلف زندگی دانش‌آموزان به ویژه زندگی تحصیلی آنان داشته باشد و همچنین خلاء تحقیقاتی، مطالعه حاضر با هدف پیش‌بینی شکست تحصیلی براساس ذهن‌آگاهی و کارکرد خانواده در دانش‌آموزان انجام شد.

1. Yao

2. Yang

3. family functioning

4. Gómez & Morales

5. Lubisi & Nekhwevha

روش شناسی پژوهش

این پژوهش توصیفی-مقطعی و از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه اول شهر سرپل‌ذهاب در سال ۱۴۰۲ بود. با نمونه‌گیری در دسترس و بر طبق فرمول $n=50+8m$ از تاباچنیک^۱ و همکاران (۲۰۰۷) و با در نظر گرفتن احتمال ریزش برخی از نمونه‌ها و مخدوش شدن برخی از پرسشنامه‌ها، حجم نمونه ۲۰۰ نفر انتخاب شد.

در پژوهش حاضر جهت گردآوری اطلاعات از آزمودنی‌ها، از ابزارهای خودگزارشی (پرسشنامه) استفاده شد که در ادامه به توضیح هر یک از این ابزارها پرداخته شده است:

الف- پرسشنامه ترس از ارزیابی شکست تحصیلی^۲: این پرسشنامه توسط کانروی^۳ و همکاران (۲۰۰۲) طراحی شد و شامل ۴۱ سؤال و ۵ زیرمقیاس ترس از کاهش عزت نفس (سئوالات

۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱)، ترس از تجربه شرم و خجالت (سئوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱)، ترس از داشتن آینده نامعلوم (سئوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱)، ترس از دست دادن تأثیر اجتماعی (سئوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱) می‌باشد که آزمودنی براساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالفم = ۱ نمره تا کاملاً موافقم = ۵ نمره به سئوالات پاسخ می‌دهد. برخی از سئوالات این ابزار از قبیل ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱) در مطالعه داخل کشور پایایی کل ابزار با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ بدست آمد (حاج اکبری و عباسی، ۱۴۰۰). در این مطالعه پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و زیرمقیاس‌ها در دامنه‌ای بین ۰/۷۱ الی ۰/۷۹ بدست آمد.

ب- پرسشنامه مهارت‌های ذهن‌آگاهی کنتاکی^۴: پرسشنامه ذهن‌آگاهی به وسیله بائر^۵ و همکاران (۲۰۰۶) تهیه شد و دارای ۳۹ سؤال است و پنج زیرمقیاس ذهن‌آگاهی مشاهده‌گری با سئوالات ۱-۶-۱۱-۱۵-۲۰-۲۶-۳۱-۳۶، توصیف بدون برچسب با سئوالات ۲-۷-۱۲-۱۶-

1. Tabachnick
2. Performance Failure Appraisal Inventory
3. Conroy
4. Kentucky Inventory Mindfulness Scale
5. Bear

۲۲- ۲۷- ۳۲- ۳۷، عملکرد همراه با آگاهی با سؤالات ۵- ۸- ۱۳- ۱۸- ۲۳- ۲۸- ۳۴- ۳۸، پذیرش بدون قضاوت با سؤالات ۳- ۱۰- ۱۴- ۱۷- ۲۵- ۳۰- ۳۵- ۳۹ و عدم واکنش با سؤالات ۴- ۹- ۱۹- ۲۱- ۲۴- ۲۹- ۳۳ را مورد سنجش قرار می‌دهد. نمره‌گذاری پرسشنامه براساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد که به ترتیب به گزینه هرگز (۱ نمره)، به ندرت (۲ نمره)، گاهی (۳ نمره)، اغلب (۴ نمره) و همیشه (۵ نمره) تعلق می‌گیرد. کسب نمرات بالاتر بیانگر ذهن‌آگاهی بیشتر است. بائر و همکاران (۲۰۰۶) رویایی پرسشنامه را تأیید و پایایی را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل ابزار ۰/۷۳ و برای زیرمقیاس‌ها در دامنه‌ای بین ۰/۷۶ تا ۰/۹۱ گزارش کردند. در داخل کشور پایایی زیرمقیاس‌ها با آلفای کرونباخ در دامنه‌ای بین ۰/۶۷ تا ۰/۸۵ گزارش شد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱). در این مطالعه پایایی کل پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۹ و زیرمقیاس‌ها در دامنه‌ای بین ۰/۶۰ الی ۰/۷۴ بدست آمد.

ج- پرسشنامه کارکرد خانواده مک مستر^۱: این پرسشنامه توسط اپشتاین^۲ و همکاران در سال ۱۹۸۲ بر مبنای الگوی مک مستر تهیه شد که در برگیرنده ۶۰ سؤال است و کارکرد خانواده را در ۷ بعد شامل حل مسأله (سؤالات ۲، ۶، ۱۲، ۲۴، ۳۸، ۵۰)، ارتباط (سؤالات ۳، ۱۴، ۱۸، ۲۲، ۲۹، ۳۵، ۴۳، ۵۲، ۵۹)، نقش‌ها (سؤالات ۴، ۸، ۱۰، ۱۵، ۲۳، ۳۰، ۳۴، ۴۰، ۴۵، ۵۳، ۵۸)، همراهی عاطفی (سؤالات ۹، ۱۹، ۲۸، ۳۹، ۴۹، ۵۷)، آمیزش عاطفی (سؤالات ۵، ۱۳، ۲۵، ۳۳، ۳۷، ۴۲، ۵۴) کنترل رفتار (سؤالات ۷، ۱۷، ۲۰، ۲۷، ۳۲، ۴۴، ۴۷، ۴۸، ۵۵) و عملکرد کلی (سؤالات ۱، ۶، ۱۱، ۱۶، ۲۱، ۲۶، ۳۱، ۳۶، ۴۶، ۵۱، ۵۶، ۶۰) مورد سنجش قرار می‌دهد. حداقل نمره ۴۰ و حداکثر آن ۲۴۰ می‌باشد. نحوه پاسخ دهی به سؤالات این مقیاس براساس طیف لیکرت ۴ درجه‌ای می‌باشد که به گزینه کاملاً مخالفم = ۱ نمره، مخالفم = ۲ نمره، موافقم = ۳ نمره و کاملاً موافقم = ۴ نمره اختصاص داده می‌شود. کسب نمرات بالاتر در این مقیاس نشان دهنده کارکرد نامطلوب خانواده دارد. سازندگان این مقیاس به منظور سنجش مقیاس کارکرد خانواده نمونه‌ای ۵۰۳ نفری را مورد ارزیابی قرار دادند و دامنه ضرایب آلفای مقیاس ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ بدست آمده که نشانگر همسانی درونی مقیاس است (اپشتاین و همکاران، ۱۹۸۲). در داخل کشور پایایی کل ابزار با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و زیرمقیاس‌ها در دامنه‌ای ۰/۷۷ الی ۰/۸۳ بدست آمد (شهروی و همکاران، ۱۴۰۱). در این مطالعه پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و زیرمقیاس‌ها در دامنه‌ای بین ۰/۶۴ الی ۰/۷۸ بدست آمد.

1. Family Assessment Device (FAD)

2. Epstein

برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره) با کمک نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار و ضریب همبستگی متغیرهای پژوهش در افراد نمونه

متغیر پژوهش	تعداد	M	SD	همبستگی پیرسون (r) با شکست تحصیلی
شکست تحصیلی	۲۰۰	۶۵/۲۴	۹/۷۱	-
مشاهده‌گری	۲۰۰	۲۱/۴۰	۳/۰۶	-.۰/۳۱۴**
توصیف بدون برچسب	۲۰۰	۱۹/۸۷	۲/۵۵	-.۰/۱۶۸**
عملکرد همراه با آگاهی	۲۰۰	۱۸/۲۲	۲/۴۵	-.۰/۱۲۱**
پذیرش بدون قضاوت	۲۰۰	۲۱/۷۴	۳/۷۲	-.۰/۱۵۴**
عدم واکنش	۲۰۰	۱۸/۵۳	۲/۱۸	-.۰/۰۸۹**
ذهن آگاهی	۲۰۰	۹۹/۷۶	۱۳/۹۶	-.۰/۴۶۸**
حل مسأله	۲۰۰	۱۵/۲۳	۲/۱۶	-.۰/۳۷۱**
ارتباط	۲۰۰	۱۶/۴۱	۲/۲۳	-.۰/۳۹۶**
نقش‌ها	۲۰۰	۱۶/۶۷	۲/۰۹	-.۰/۳۲۵**
همراهی عاطفی	۲۰۰	۱۷/۴۸	۲/۱۱	-.۰/۱۹۴**
آمیزش عاطفی	۲۰۰	۱۷/۳۳	۲/۴۳	-.۰/۲۵۸**
کنترل رفتار	۲۰۰	۱۸/۱۹	۲/۹۱	-.۰/۳۳۷**
عملکرد کلی	۲۰۰	۱۸/۴۵	۲/۷۲	-.۰/۲۸۱**
کارکرد خانواده	۲۰۰	۱۱۹/۷۶	۱۶/۶۵	-.۰/۵۹۹**

$P < .05$ **

در جدول شماره ۱ اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش ارائه شده است. با توجه به نتایج این جدول از بین مؤلفه‌های ذهن آگاهی بالاترین میانگین مربوط به پذیرش بدون قضاوت با میانگین ۲۱/۷۴ و پایین‌ترین میانگین مربوط به عملکرد همراه با آگاهی با میانگین ۱۸/۲۲ می‌باشد. همچنین از بین مؤلفه‌های کارکرد خانواده بالاترین میانگین مربوط به مؤلفه عملکرد کلی با میانگین ۱۸/۴۵ و پایین‌ترین میانگین مؤلفه حل مسأله با میانگین ۱۵/۲۳ بود. در نهایت نتایج جدول نشان داد میانگین نمره کل شکست تحصیلی در دانش‌آموزان برابر با ۶۵/۲۴ و انحراف معیار برابر با ۹/۷۱ بوده است. نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول شماره ۱ نیز نشان داد بین شکست تحصیلی در دانش‌آموزان شرکت کننده در پژوهش با ذهن آگاهی ($r = -.0/468$ و $P < .0/21$)، و هر یک از مؤلفه‌های آن شامل مشاهده‌گری ($r = -.0/214$ و $P < .0/16$)، توصیف بدون برچسب ($r = -.0/168$ و $P < .0/10$)، عملکرد همراه با آگاهی ($r = -.0/121$ و $P < .0/07$)، پذیرش بدون قضاوت ($r = -.0/154$)

و $(P < 0/009)$ و عدم واکنش ($r = -0/089$ و $P < 0/012$) رابطه معناداری وجود دارد ($r = -0/201$) و $(P < 0/012)$. همچنین، بین شکست تحصیلی در دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش با کارکرد خانواده ($r = -0/599$ و $P < 0/023$)، و هر یک از مؤلفه‌های آن شامل حل مسأله ($r = -0/371$) و $(P < 0/019)$ ، ارتباط ($r = -0/296$ و $P < 0/013$)، نقش‌ها ($r = -0/325$ و $P < 0/009$)، همراهی عاطفی ($r = -0/194$ و $P < 0/008$)، آمیزش عاطفی ($r = -0/258$ و $P < 0/011$)، کنترل رفتار ($r = -0/237$) و $(P < 0/013)$ و عملکرد کلی ($r = -0/281$ و $P < 0/011$) نیز رابطه معناداری از لحاظ آماری وجود دارد.

جدول ۲: نتایج آزمون کلموگراف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات

متغیر پژوهش	آماره K-S	سطح معناداری
شکست تحصیلی	0/601	0/409
مشاهده‌گری	0/173	0/311
توصیف بدون برچسب	0/324	0/126
عملکرد همراه با آگاهی	0/292	0/199
پذیرش بدون قضاوت	0/415	0/237
عدم واکنش	0/178	0/302
ذهن آگاهی	0/524	0/349
حل مسأله	0/689	0/470
ارتباط	0/748	0/213
نقش‌ها	0/730	0/184
همراهی عاطفی	0/648	0/374
آمیزش عاطفی	0/699	0/493
کنترل رفتار	0/741	0/455
عملکرد کلی	0/749	0/498
کارکرد خانواده	0/891	0/597

نتایج جدول ۲ آزمون کلموگراف-اسمیرنوف تک نمونه‌ای را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود توزیع نمرات متغیرهای پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان طبیعی است. از آن جایی سطوح معناداری آماره‌های نرمال بودن بزرگ‌تر از ۰/۰۵ هستند ($P > 0/05$)، لذا توزیع نمرات دارای توزیع نرمال است. جهت بررسی مفروضه استقلال خطاها از آزمون ودوربین-واتسون استفاده شد، نتایج نشان داد آماره‌های دوربین واتسون بین ۱/۵ الی ۲/۵ است که این امر بیانگر آن است که همبستگی بین

خطاها رد می‌شود یعنی خطاها دارای همبستگی نیستند. لذا می‌توان از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره استفاده کرد. همچنین، ضریب تحمل و تورم واریانس به منظور بررسی عدم همخطی چندگانه محاسبه شد. وقتی تولرانس (ضریب تحمل) به صفر نزدیک می‌شود، همخطی چندگانه بزرگی وجود دارد و خطای استاندارد ضرایب رگرسیون بزرگ خواهد شد. مقادیر تولرانس (ضریب تحمل) در ستون مربوط در جدول بالا نشان می‌دهد هیچ یک از ضریب تحمل‌ها نزدیک به صفر نیستند و در نتیجه مشکلی در تحلیل رگرسیون ایجاد نمی‌گردد. عامل تورم واریانس نیز معکوس ضریب تحمل بوده و هر چقدر افزایش یابد (بزرگ‌تر از ۱۰) باعث می‌شود ضرایب رگرسیون افزایش یافته و رگرسیون را برای پیش‌بینی نامناسب می‌سازد. مقادیر مربوط به عامل تورم واریانس نشان می‌دهد که هیچ کدام از شاخص‌ها بسیار بزرگ‌تر از ۱۰ نیستند و نزدیک به آن می‌باشند در نتیجه مشکلی در استفاده از رگرسیون خطی وجود ندارد. لذا از آنجایی که وجود همخطی چندگانه در متغیرهای پیش‌بین مشاهده نشد، می‌توان از آزمون‌های پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره استفاده نمود و نتایج آن قابل اطمینان است.

جدول ۳: ضرایب رگرسیونی شکست تحصیلی براساس ذهن‌آگاهی

متغیر پیش‌بین	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد		سطح معناداری
	B	خطای استاندارد	ضرایب بتا (β)	t	
ثابت (Constant)	۳۹/۷۱۹	۱۱/۰۷۶	-	۱۰/۴۴۲	۰/۰۲۱
مشاهده‌گری	-۱/۱۰۵	۰/۱۷۵	-۰/۰۹۶	-۸/۳۵۶	۰/۰۱۵
توصیف بدون برچسب	-۰/۹۴۸	۰/۳۶۹	-۰/۰۷۴	-۴/۶۱۲	۰/۰۱۹
عملکرد همراه با آگاهی	-۰/۸۱۴	۰/۲۴۵	-۰/۰۷۳	-۷/۴۱۶	۰/۰۱۸
پذیرش بدون قضاوت	-۱/۲۱۳	۰/۴۱۹	-۰/۰۶۴	-۶/۵۰۹	۰/۰۲۱
عدم واکنش	-۱/۵۳۴	۰/۳۷۲	-۰/۰۷۱	-۹/۳۱۴	۰/۰۱۷

$$R^2 = ۰/۲۳۳؛ F=۳۴/۶۱۵ \quad R^2 = ۰/۲۳۶؛ R^2 = ۰/۴۸۶؛$$

براساس ضریب تعیین تعدیل شده ۲۳ درصد از واریانس شکست تحصیلی دانش‌آموزان براساس ذهن‌آگاهی تبیین شد. در نهایت جدول شماره ۳ ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون به روش همزمان نشان داد مؤلفه‌های ذهن‌آگاهی شامل مشاهده‌گری ($P < ۰/۰۱۵$ و $\beta = -۰/۰۹۶$)، توصیف بدون برچسب ($P < ۰/۰۱۹$ و $\beta = -۰/۰۷۴$)، عملکرد همراه با آگاهی ($P < ۰/۰۱۸$ و $\beta = -۰/۰۷۳$)، پذیرش بدون قضاوت ($P < ۰/۰۲۱$ و $\beta = -۰/۰۶۴$) و عدم واکنش ($P < ۰/۰۱۷$ و $\beta = -۰/۰۷۱$) می‌توانند

شکست تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند. با توجه به نتایج از بین مؤلفه‌های ذهن‌آگاهی، مؤلفه پذیرش بدون قضاوت با ضریب بتا ۰/۰۶۴- در پیش‌بینی شکست تحصیلی بیشترین اثر را داشته است.

جدول ۴: ضرایب رگرسیونی شکست تحصیلی براساس کارکرد خانواده

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد		متغیر پیش‌بین
		ضرایب بتا (β)	خطای استاندارد B	
				ثابت (Constant)
۰/۰۲۳	۱۱/۷۰۶	-	۱۲/۳۴۲	۴۱/۲۸۳
۰/۰۰۹	-۱/۴۱۰	-۰/۱۰۹	۰/۳۱۶	-۰/۴۷۶
۰/۰۱۰	-۷/۲۸۰	-۰/۰۹۸	۰/۱۵۳	-۱/۰۱۲
۰/۰۱۲	-۳/۷۳۶	-۰/۲۸۶	۰/۱۴۴	-۰/۶۲۳
۰/۰۰۸	-۴/۴۹۵	-۰/۱۳۳	۰/۱۲۱	-۱/۲۷۹
۰/۰۱۱	-۶/۳۴۰	-۰/۲۸۴	۰/۱۷۸	-۰/۸۷۶
۰/۰۱۶	-۵/۷۰۲	-۰/۱۳۷	۰/۱۲۶	-۱/۴۷۲
۰/۰۱۵	-۶/۴۶۱	-۰/۲۷۹	۰/۱۵۹	-۱/۷۶۱

$$R = ۰/۵۲۹; R^2 = ۰/۲۷۹ \text{ تعدیل شده}; R^2 = ۰/۲۷۶; F = ۳۷/۸۰۹$$

براساس ضریب تعیین تعدیل شده ۲۷ درصد از واریانس شکست تحصیلی در دانش‌آموزان براساس کارکرد خانواده تبیین شد. در نهایت جدول شماره ۴ ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون به روش همزمان نشان داد مؤلفه‌های کارکرد خانواده شامل حل مسئله ($\beta = -۰/۱۰۹$ و $P < ۰/۰۰۹$)، ارتباط ($\beta = -۰/۰۱۰$ و $P < ۰/۰۰۹$)، نقش‌ها ($\beta = -۰/۰۷۶$ و $P < ۰/۰۱۰$)، همراهی عاطفی ($\beta = -۰/۱۳۳$ و $P < ۰/۰۰۸$)، آمیزش عاطفی ($\beta = -۰/۲۸۴$ و $P < ۰/۰۱۲$)، همراهی عاطفی ($\beta = -۰/۱۳۳$ و $P < ۰/۰۰۸$)، کنترل رفتار ($\beta = -۰/۱۳۷$ و $P < ۰/۰۱۶$)، عملکرد کلی ($\beta = -۰/۲۷۹$ و $P < ۰/۰۱۵$) می‌توانند شکست تحصیلی در دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند. با توجه به نتایج جدول از بین مؤلفه‌های کارکرد خانواده، مؤلفه ارتباط با ضریب بتا ۰/۰۹۸- در پیش‌بینی شکست تحصیلی بیشترین اثر را داشته است.

جدول ۵: جدول ضرایب (شاخص‌ها) رگرسیون چندمتغیره بین متغیرهای پژوهش

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	مقدار بتای استاندارد	مقدار ثابت	مجذور R^2	مقدار t	P
شکست	ذهن‌آگاهی	۰/۲۸	۴۸/۶۹	۰/۳۳	۹/۷۶	۰/۰۱۱
تحصیلی	کارکرد خانواده	۰/۳۰			۱۱/۹۲	۰/۰۱۴

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با روش رگرسیون چندمتغیره ورود همزمان که نتایج آن در جدول شماره ۵ ارائه شده است، نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین (ذهن‌آگاهی و کارکرد خانواده) توان تبیین نمرات شکست تحصیلی در دانش‌آموزان را داشته‌اند. مقدار بتا برای متغیر ذهن‌آگاهی برابر

۰/۲۸ و مقدار بتا برای متغیر کارکرد خانواده برابر با ۰/۳۰ و در سطح ($P=۰/۰۰۵$) معنادار است. همچنین، نتایج جدول مذکور نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین با هم توان تبیین ۳۳ درصد از تغییرات مربوط به شکست تحصیلی در دانش‌آموزان را داشته‌اند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف پیش‌بینی شکست تحصیلی براساس ذهن‌آگاهی و کارکرد خانواده در دانش‌آموزان انجام شد. نتایج پژوهش با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون حاکی از آن بود که بین ذهن‌آگاهی و هر یک از مؤلفه‌های آن با شکست تحصیلی در دانش‌آموزان همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که مؤلفه‌های ذهن‌آگاهی توان پیش‌بینی شکست تحصیلی در دانش‌آموزان را داشته‌اند. همسو با یافته مطالعه حاضر، یانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۴) نشان دادند که ذهن‌آگاهی می‌تواند به‌عنوان متغیری میانجی، نقش مؤثری در کاهش رفتارهای مخرب اعتیادی و کاهش مشکلات ناشی از تحصیل در دانش‌آموزان داشته باشد. ون^۲ و همکاران (۲۰۲۳) نیز در پژوهشی مستقل که دانش‌آموزان مقطع دبستان را مورد مطالعه قرار دادند، بیان داشتند که در محیط‌های مدرسه و آموزشگاه‌ها همواره مسائل تنش‌زا که بر عملکردهای تحصیلی دانش‌آموزان اثرات مخربی برجای می‌گذارد و منجر به شکست تحصیلی و فرار از مدرسه می‌گردد وجود دارد و برخورداری از مهارت‌های ذهن‌آگاهی و نقش حمایت‌گری معلم می‌تواند در کاهش رفتارهای منفی تحصیلی مفید واقع گردد. این یافته‌ها از وجود رابطه منفی و معنادار بین ذهن‌آگاهی و مشکلات حوزه تحصیلی حکایت دارد. پژوهش فیلیپ^۳ (۲۰۲۴) نیز در راستای مطالعات پیشین نشان داد که ذهن‌آگاهی در دانش‌آموزان با افزایش رشد مهارت‌های شناختی و هیجانی در دانش‌آموزان، می‌تواند باعث عملکرد تحصیلی مطلوب‌تر گردد و رابطه مثبت و معناداری بین موفقیت‌های تحصیلی و مهارت‌های ذهن‌آگاهی وجود دارد.

در تبیین این یافته از پژوهش می‌توان بیان نمود شکست تحصیلی و یا ترس از شکست در فرایندهای آموزشگاهی که از عدم تعادل بین خواسته‌های محیطی و منابع شخصی ادراک شده سرچشمه می‌گیرد و در آن توانایی فرد در انجام عملکردش ارزیابی می‌گردد، می‌تواند به تجارب هیجانی منفی، احساس نابسندگی و حقارت منجر شود و سطح قضاوت و آگاهی فرد را تحت تأثیر قرار دهد. این در حالی است که ذهن‌آگاهی توجه کردن به حالات درونی فرد مانند هیجان و شناخت

1. Yang

2. Wen

3. Filipe

در یک حالت غیرقضاوتی و پذیرا است. برخورداری دانش‌آموزان از ذهن‌آگاهی آنان را قادر می‌سازد تا پاسخ‌های عادت‌ی و خود به خودی به تجربیات تنیدگی‌زا را کاهش دهند. ذهن‌آگاهی با خودآگاهی و هشیاری فیزیکی و شناختی همراه است و این فراشناخت، سبب ارزیابی صحیح‌تر از خود می‌گردد و الگوهای معیوب قبلی افکار و احساسات را در فرد می‌شکند و فرایندهای شناختی جدید مانند قدرت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی را تسهیل می‌کند و با افزایش حالات مثبت ذهنی، عاملی برای عملکرد مطلوب در محیط‌های آموزشی تلقی گردد. همچنین در تبیینی دیگر می‌توان بیان نمود که ذهن‌آگاهی با متمرکز کردن آگاهی و توجه در زمان حال به فرد کمک می‌کند در وهله اول احساسات، عواطف و افکار و نگرانی‌های خویش را بدون قضاوت کردن و بدون واپس رانی یا سرکوب بپذیرد. این پذیرش بلاواسطه باعث می‌گردد فرد بتواند در برخورد با موقعیت‌های مختلف و به ویژه چالش‌ها و موقعیت‌های تحصیلی، موقعیت را به خوبی درک کند، توانایی خویش را در نظر بگیرد و بپذیرد موانع بر سر راه رسیدن به هدف را ببیند، راه‌های متعدد برای برخورد با چالش را بیافریند و سپس اقدام به برنامه‌ریزی برای برخورد با چالش نماید. این ویژگی درک موانع، ابداع راه‌های متعدد و برنامه‌ریزی برای برخورد با چالش می‌تواند منجر به تأثیرگذاری بر بعد خودپنداره دانش‌آموز گردد و با افزایش انگیزه در آنان فرد را برای موقعیت‌های فشارزای تحصیلی و بازده مطلوب تحصیلی آماده کند.

نتایج دیگر یافته پژوهش با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون حاکی از آن بود که بین کارکرد خانواده با شکست تحصیلی در دانش‌آموزان همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. همچنین، تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که مؤلفه‌های کارکرد خانواده توان پیش‌بینی شکست تحصیلی در دانش‌آموزان را داشته‌اند. همسو با یافته مطالعه حاضر، مقدم و کدخدایی (۱۴۰۱) در پژوهش خود اهمیت نقش خانواده و روابط حاکم بر این نهاد در فرایندهای تحصیلی دانش‌آموزان را بیان نمودند و نشان دادند که کارکردهای سالم و عملکرد مطلوب خانواده با پیشرفت تحصیلی و عملکرد نامطلوب نهاد خانواده و وجود اختلافات خانوادگی با افت تحصیلی و مشکلات حوزه تحصیل و یادگیری در دانش‌آموزان ارتباط معناداری دارد. لیائو^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش خود تعامل دوسویه و معنادار بین روابط خانواده و رفتارهای حاکم بر محیط مدرسه را نشان دادند و بیان نمودند که خانواده و مدرسه دو محیطی هستند که دانش‌آموزان بیشترین زمان خود را در آن‌ها سپری می‌کنند و می‌توانند عامل رشد و سلامت روانشناختی و بازده مطلوب تحصیلی دانش‌آموزان محسوب گردند. یافته‌های این مطالعه نشان داد که تعامل سازنده و سالم خانواده می‌تواند با افزایش رفتارهای سازنده در مدرسه، نقش مؤثری در کاهش

^۱. Liao

استرس تحصیلی و مشکلات آموزشی داشته باشد. مظفری و بریمانی (۱۴۰۱) و صفائی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در مطالعات خود از نقش عملکرد خانواده و حمایت‌گری خانواده در بهبود فرایندهای تحصیلی و بازده مطلوب تحصیلی حمایت کرده‌اند.

در تبیین این یافته از پژوهش می‌توان بیان نمود خانواده به‌عنوان اولین و مهمترین پایگاه تربیتی و رشد روانی و عاطفی فرد، مطرح است و پایه اولیه عواطف و رفتارهای اجتماعی و به‌طور کلی خمیرمایه شخصیت فرد، از آنجا نشأت می‌گیرد. به همین دلیل خانواده می‌تواند در افت و شکست تحصیلی دانش‌آموزان و پیشگیری از آن نقش بسیار مهمی داشته باشد. تزلزل و بی‌ثباتی والدین در رفتار با فرزندان خود باعث سردرگمی و تشویش فرزندان می‌شود و آن‌ها را در حل مشکلات از جمله مشکلات درسی ناتوان می‌کند. فقدان صمیمیت و رفتار نامناسب بین والدین و عدم توجه آن‌ها به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی خانواده، باعث مشکلات روحی و روانی و کمبود شدید عواطف در کودکان می‌شود و از میزان علاقه مندی آن‌ها به درس و تحصیل شدیداً می‌کاهد. برخی از خانواده‌ها، کودک را به انجام کارهایی و می‌دارند که کودک قادر به انجام آن‌ها نیست، در نتیجه کودک اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهد و به تدریج دچار افت تحصیلی می‌شود و شکست تحصیلی را تجربه می‌کند. همچنین می‌توان بیان نمود که کارکرد خانواده به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم تضمین‌کننده کیفیت زندگی مطرح است و می‌تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف‌پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب در زندگی دانش‌آموزان باشد. خانواده‌ها از طریق برقراری روابط صمیمانه و عاطفی با فرزندان خویش و همچنین تقویت روابط اجتماعی و عاطفی با حفظ روابط خویشاوندی، سلامت جسمی، اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. الگوهای سالم حاکم بر نهاد خانواده می‌تواند بر رفتارهای دانش‌آموزان تأثیرگذار بوده و دانش‌آموزانی که از لحاظ نظام خانوادگی در سطح مطلوبی قرار دارند، با الگوپردازی از رفتارهای مثبت خانوادگی، در محیط‌های مدرسه و در تعامل با همکلاسی‌ها و معلمان روابطی سالم و سازنده برقرار می‌کنند و در طول حضور در محیط مدرسه از طریق برقراری الگوهای انضباطی مطلوب و سازگاری با عوامل محیط آموزشی، کمترین استرس‌های تحصیلی را تجربه می‌کنند و در نتیجه عملکرد تحصیلی مطلوب‌تر و در نتیجه شکست تحصیلی کمتری را می‌توان از این دانش‌آموزان انتظار داشت.

انجام این مطالعه با چالش‌ها و محدودیت‌هایی مواجه بود که از جمله آن می‌توان به خودگزارشی بودن سئوالات پرسشنامه اشاره نمود. در پرسشنامه این احتمال وجود دارد آزمودنی سعی کند آنگونه که باید باشد، نه آنگونه که هست به سئوالات پاسخ دهد و این امر نتایج تحقیق را ممکن است تحت

تاثیر قرار دهد (بحث مطلوبیت اجتماعی). استفاده از نمونه‌گیری در دسترس دیگر محدودیت پژوهش است، که می‌توان بر قدرت و توان تعمیم نتایج اثر بگذارد و آن را با مشکل مواجه سازد. این پژوهش می‌توانست هم به صورت کمی و کیفی (ترکیبی- آمیخته) انجام شود، اما به دلیل نبود شرایط مصاحبه این امکان در پژوهش حاضر مهیا نبود و یکی از موانع و محدودیت‌های پژوهش این مورد بود. پیشنهاد می‌شود در قالب تدوین مدل شکست تحصیلی و رفتارهای مخرب تحصیلی در بین نوجوانان با توجه به عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی مورد سنجش قرار گیرد. تکرار این پژوهش در شهرهای مختلف و با متغیرهای پیش‌بین دیگر در تبیین شکست تحصیلی افراد توصیه می‌گردد. در نهایت پیشنهاد می‌شود مسئولان آموزش و پرورش با کمک مدیران مدارس جلسات راهنمایی و مشاوره گروهی با والدینی که فرزندان آن در مدرسه افت تحصیلی و شکست تحصیلی را تجربه کرده‌اند و یا مشکوک به بروز چنین رفتارهایی هستند، تشکیل دهند. در این جلسات، راهنمایی و مشاوره گروهی که توسط متخصصان روان‌شناسی و مشاوره که صلاحیت‌های لازم را دارند برگزار شود و می‌توان راهکارهای لازم جهت بهبود عملکردهای تحصیلی و توجه به توانایی‌های دانش‌آموزان را به خانواده‌ها آموزش داد تا با یادگیری و اعمال آنان در نوجوانان به عملکردهای مطلوب تحصیلی کمک کرد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های مصاحبه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

این مقاله هیچ کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی دریافت نکرده و تمامی مراحل پژوهش با هزینه شخصی نویسنده صورت گرفته است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسنده مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از تمامی دانش‌آموزان پسر مشارکت‌کننده در پژوهش کمال تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

منابع فارسی

- احمدآبادی، آرزو؛ زین آبادی، حسن رضا؛ استادرحیمی، مریم. (۱۴۰۰). تأثیر تدریس با روش معکوس در مقایسه با روش‌های همیاری، کاوشگری و سخنرانی بر یادگیری علوم تجربی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی. *مجله پژوهش در تربیت معلم*، ۱(۴)، ۱۲۵-۱۰۵.
- حاج اکبری، الهام؛ عباسی، قدرت‌الله. (۱۴۰۰). اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر شرم درونی شده و ترس از شکست دانش‌آموزان دختر. *مجله رویش روانشناسی*، ۱۰(۴)، ۱۴۲-۱۳۴.
- حسینی، علی. (۱۴۰۲). ارائه مدل علی ادراک از کلاس درس سازنده گرا و اشتیاق تحصیلی با توجه به نقش واسطه‌ای اهداف پیشرفت در میان دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر خست و کماج. *فصلنامه انگاره‌های نو در تحقیقات آموزشی*، ۲(۴)، ۱۳۱-۱۲۵.
- سیاهی اتابکی، علی محمد؛ احمدی، طاهره؛ تنها، فاطمه. (۱۴۰۲). تأثیر یادگیری پروژه محور بر خودتنظیمی تحصیلی و انعطاف‌پذیری شناختی دانش‌آموزان. *فصلنامه انگاره‌های نو در تحقیقات آموزشی*، ۲(۴)، ۴۳-۶۲.
- شکوهی، محمدجعفر؛ امیریان زاده، مژگان؛ کشت و رز کنذازی، احسان. (۱۴۰۰). رابطه ذهن آگاهی با رفتار غیرمولد تحصیلی: نقش واسطه‌ای خودپنداشت تحصیلی. *مجله پژوهش‌های برنامه درسی*، ۱۱(۱)، ۲۰۸-۱۷۸.
- شهروی، علی؛ قنبری پناه، افسانه؛ شریعت باقری، محمدمهدی؛ گوشکی، شیرین. (۱۴۰۱). مدلیابی خودنظم جویی تحصیلی دانش‌آموزان براساس عملکرد خانواده، جو مدرسه و سرسختی روانشناختی با نقش واسطه‌ای خودکارآمد پنداری تحصیلی. *ماهنامه علوم روانشناختی*، ۲۱(۱۱۲)، ۷۶۱-۷۴۳.
- صفائی، مریم؛ رضایی، علی محمد؛ طالع پسند، سیاوش. (۱۳۹۸). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی براساس حمایت خانواده، حمایت دوستان و دیگران: نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱۵(۵۲)، ۲۶۸-۲۳۹.
- فریدون نژاد، مژگان. (۱۴۰۰). نقش و تأثیر بلوغ دختران در افت تحصیلی و راهکارهایی جهت حل مشکل. *مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۴(۴۳)، ۱۷۹-۱۶۲.
- کریمی، عاطفه؛ رضاخانی، سیمین دخت؛ بهبودی، معصومه. (۱۴۰۱). مدل اهمالکاری تحصیلی براساس کمالگرایی در دانش‌آموزان دختر: نقش میانجیگر ذهن آگاهی. *مجله رویش روانشناسی*، ۱۱(۸)، ۱۶۴-۱۵۵.
- مظفری، علیرضا؛ بریمانی، ابوالقاسم. (۱۴۰۱). رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان. *پژوهش‌های جامعه‌شناختی*، ۱۶(۳)، ۱۲۷-۱۰۷.

مقدم، امیرحسین؛ کدخدایی، فاطمه. (۱۴۰۱). تأثیر اختلافات خانوادگی و خانواده در افت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. *مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۵(۵۷)، ۹۷-۱۱۰.

منابع انگلیسی:

- Ajjawi, R., Dracup, M., Zacharias, N., Bennett, S., & Boud, D. (2020). Persisting students' explanations of and emotional responses to academic failure. *Higher Education Research & Development*, 39(2), 185-199.
- Baer, R.A., Smith, G. T., & Allen, L. (2006). Using Self-Report Assessment Methods to Explore Facets of Mindfulness. *Assessment*, 13(1), 27-45.
- Chapman, J. R., & Andrade, M. (2024). Improving part-time instructors' student failure rate with an educational engagement information system. *Educational technology research and development*, 1-18.
- Conroy, D. E., Willow, J. P., & Metzler, J. N. (2002). Multidimensional fear of failure measurement: The performance failure appraisal inventory. *Journal of applied sport psychology*, 14(2), 76-90.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171-180.
- Filipe, M. (2024). The impact of mindfulness on cognitive development and academic performance among children and adolescents. In *Mindfulness for Child and Adolescent Well-Being* (pp. 48-61). Routledge.
- Gómez, A. I. I., & Morales, M. I. J. (2024). Academic performance and family characteristics of adolescents with violent behaviour or victimised by their peers in the school environment. *International Journal of Instruction*, 17(2), 1-16.
- Liao, J., Chen, S., Liu, Y., & Guo, C. (2024). The Effects of Family and School Interpersonal Relationships on Depression in Chinese Elementary School Children: The Mediating Role of Academic Stress and the Moderating Role of Self-Esteem. *Children*, 11(3), 327.

- Lubisi, A., & Nekhwevha, F. H. (2024). Effects of Family Background on Poor Academic Performance of Grade 12 Learners. *International Journal of Social Science Research and Review*, 7(1), 270-277.
- Van Vugt, L., Levels, M., & Van der Velden, R. (2024). The low skills trap: the failure of education and social policies in preventing low-literate young people from being long-term NEET. *Journal of Youth Studies*, 27(2), 217-251.
- Wen, X., Zhang, Q., Wang, S., Liu, X., & Xu, W. (2023). Mindfulness and academic burnout among chinese elementary school students: The mediating role of perceived teacher support. *Teaching and Teacher Education*, 123, 103991.
- Yang, G. H., Cao, X. X., & Lian, S. L. (2024). Mobile phone addiction and academic burnout: the mediating role of technology conflict and the protective role of mindfulness. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1365914.
- Yang, G. H., Cao, X. X., & Lian, S. L. (2024). Mobile phone addiction and academic burnout: the mediating role of technology conflict and the protective role of mindfulness. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1365914.
- Yao, H., Fan, Y., & Duan, S. (2024). The Effect of Mindfulness on the Promotion of Graduate Students' Scientific Research Creativity: The Chain Mediating Role of Flow Experience and Creative Self-Efficacy. *Journal of Intelligence*, 12(3), 24.

The Predictive Role of Mindfulness and Family Functioning in Students' Academic Failure

Behzad Behrouz¹

Abstract

Introduction and goal: Academic problems and lack of success in education are associated with many consequences and can make students face difficulties in the field of educational and career processes. Therefore, this research was conducted with the aim of predicting academic failure based on mindfulness and family functioning in students.

Research methodology: The research was descriptive-cross-sectional and correlational. The statistical population of the research included all male students studying in the first secondary level of Sarpol Zahab city in 2023, which with the available sampling method and according to the formula for determining the sample size of the plant ($n=50+8m$) the number 200 people were selected as samples. To collect data, academic failure questionnaire (Conroy et al., 2002), mindfulness (Baer et al., 2006) and family functioning (Epstein et al., 1982) were used. Data analysis was done with descriptive statistics, Pearson correlation coefficient and multiple regression with spss software.

Findings: The results showed that there is a negative and significant relationship between mindfulness and each of its components, including observation, description without labels, performance with awareness, acceptance without judgment, and non-reaction with academic failure ($P<0.05$). Also, this relationship between family function and each of its components including problem solving, communication, roles, emotional companionship, emotional intercourse, behavior control and overall performance with academic failure in students was negative and significant ($P<0.05$).

Conclusion: Considering the negative and widespread consequences of academic failure and the important role of psychological processes and the institution of the family in various dimensions of students' lives, especially their academic lives, it is necessary for mental health officials and educational psychologists to pay special attention to this issue.

Keywords: Academic failure, mindfulness, family function, student

---

¹ M.A, Family Counseling, Razi University, Faculty of Social Sciences, Kermanshah, Iran.
E-mail: clanclaim10@gmail.com